X

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA DE MUTATIONE TEMPERAMENTI,

QUAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

PRINCIPE BORUSSIAE, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQUA,

IN ACADEMIA FRIDERICIANA,

GRATIOSISSIMO FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,

PRÆSIDE

DN. GEORGIO ERNESTO STAHL,

MED. D. EJUSD. ET RER. NATUR. PROFESS. PUBL. ORDINAR. ACAD. NAT. CUR. COLLEG. LONG. DIGN. FACULT. MEDIC. h. t. DECANO SPECTATISSIMO,

DN. FAUTORE AC PROMOTORE SUO OMNI Obſervantiæ atque Honoris cultu colendo,

PRO GRADU DOCTORALI,

Solenniſſimo Inaugurationis Actu More Majorum rite conſequendo,

Ad d. Jun. M DCC XII. horis ante & pomeridianis

Placido-Eruditorum Examini ſubmittet

JOHANN ANDREAS WENDT,

Hall. Magdeb.

HALÆ MAGDEB. LITTERIS CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

PROOEMIUM.

Pinionum commenta delet dies, Naturæ judicia confirmat, recte, & magis vere, quam ex tripode, declarat Philoſophus. Sicut enim, quod vulgata verſio habet, certe verum eſt, quod Deus mundum tradiderit diſputationi mortalium; Et angi atque laborare illos ſinit in inveniendis, quæ aſſequi non valent, operibus ſuis ſapientiſſimis, quæ ipſe interim ſimpliciter, conſtanter, ordinatè, & artificioſiſſime, tranquille admodum, agitat & abſolvit: Ita certe ipſa quoque dies, nempe temporis ſucceſſus, manifeſtat & declarat, quod diſputationes tales, diverſæ præfigurationes, multiplices opiniones, longe frequentius per ſe quaſi extinguantur, quam ut confirmationem atque veritatis conſtantiam tueantur & conſequantur. In naturalium rerum, plus minus in ſenſum incurrentium, latiſſimo campo, innumera propemodum ſunt harum rerum exempla; Ubi fruſtra inſumtus, etiam à longiſſimo ſæpe tempore,

apparet labor, in ratione illarum percipienda: Ubi propemodum, quanto longius progressam sese reputat esse, humana opinio, eo longius à veritate divertisse, tandem obstupescit. Prorsus ut in Arithmeticis computis, ubi quando latius protensa jam est Calculi amplitudo, si quid in anterioribus numeris erratum est, in immensum illud evagatur, largioribus progressibus: Et maxime omnium, si in ipsis primis veluti radicibus error obrepsit. Valet hoc omnino etiam de Physicis rerum initiis & successibus intelligendis; Siquidem hic pariter, circa ipsa rei fundamenta admissum ὑπερόραμα, ita abducit ab ulteriore vero conceptu, & interim in ambages plurimas distrahit, animum, ut nonsolum nulla αὐτάρκεια, sed subinde etiam tædium, fastidium, imo indignatio, inde oriatur. E magno numero talium, unius exempli locum facile tueri poterit, Dogma de *Temperamentis*. Hoc dum ab antiquo medicorum ævo superstructum est, primo, remotis illis, quatuor Elementis; Secundo, propioribus quidem, sed minus veracibus, aut recte intellectis, quatuor humoribus: Præterea etiam in applicatione historica, nedum ulteriori explicatione ætiologica, satis notabiles defectus exseruit, eo tandem devenit, ut â moderna medicorum Schola, acutissime perspicacitatis gloriam ambiente, plane fastiditum & rude donatum inveniatur. Cum autem nequaquam ita absolute contemni mereatur; superstructum utique, naturali in rebus ipsis veritati: præstat potius mediam hic Viam eligere & insistere, ut quod verum est neque negligatur, neque contemnatur; Quod autem implicare possit minus exercitatas mentes, caute

atque

atque provide inſpiciatur, & ordine quantum fieri poteſt exquiſito percenſeatur: Ne vel plane immaturæ concluſiones enuncientur, vel ex inſufficientibus circumſtantiis, tanquam præmisſis mancis, etiam operoſæ concluſiones, nihilo minus irritæ reſultent. Actum eſt de hac materia jam pridem, propria Diſſertatione de *Temperamentis*, variè conſiderandis; Cum tamen peculiaris adhuc illorum circumſtantia, & veluti conditio, occurrat in Hiſtoria Medico-Pathologica, quæ ibi nondum pro dignitate notata illo tempore fuit, placuit illam peculiari præſente Exercitatione, SPECIMINIS INAUGURALIS loco, pertractare. Erit itaque Thema de MUTATIONE TEMPERAMENTI, quantum illa veritati conſona haberi mereatur.

Faxit Divina Bonitas, ut ante omnia circa hoc etiam ſapientisſimum Ejus inſtitutum, veritate, & tandem etiam optata, pro Bono generis humani, utilitate, potiamur.

TH. I.

EMPERAMENTI vox *duplicem* ſenſum apud Veteres ſubit; dum nempe primo uſurpatur de *ſanguine*, ſecundò, de partibus *ſolidis*. Hoc *poſteriore* vero modo iterum, primo de *ſingulis* partibus, deinde de toto corporis *Syſtemate* ſeu *complexu*: Unde forte appellatio in Uſum ducta eſt *Complexionis*: ſicut alia expresſione, temperamentum *totius*, *partium* ſeorſim differentibus temperamentis, opponi ſolet.

TH. II.

Illud quod ex his, partim magis, partim minùs certis atque luculentis, reſpectibus temperaturæ in corpore

reperiendæ, evidentiorem uſum pollicetur, eſt imprimis ſic dictum Temperamentum *totius:* Nempe certa proportio & mutuus habitus *fluidarum* partium, imo totius *maſſæ* ſanguineæ, ad *ſolidas*: Sive alia enunciandi & conſiderandi ratione, fluidarum *contentarum*, & ſolidarum *continentium*, *reciprocus* habitus, inſignibus quibusdam variationibus obnoxius.

TH. III.

Ubi ante omnia duo illa offendicula, quæ veteri Scholæ medicæ non parum difficultatis objecerunt, *humidi radicalis*, & *calidi innati*, mox ſuos patiuntur manes. Dum *radix* illa ſtatim utique *exareſceret*, ſi reſpectus *continendi*, inter *ſolidas* & *fluidas* partes ceſſaret: Nempe, ſi perpetuus *motus* humorum, *ad* & *per* partes ſolidas, aufferretur. Nec aliud autem usquam fatum manet etiam *Calidum* illud *innatum*, quatenus de partibus *ſolidis* intelligi debet. Quandoquidem etiam hoc ipſum adeo omne illud prætenſum jus natalium perplexum habet, ut, ſi *tranſitus* perpetuus ſanguinis, & *alliſus* quidem & *affrictus* ejus, ad partes *poroſas*, *denſas*, *ſubrigidas*, intercludatur aut opprimatur, citisſime hinc eluceat, quid *Innati*, quid vero *adventitii*, in hoc negotio ſubſit & agnoſci debeat.

TH. IV.

Illud autem, quod præcipuè conſpicuum *adjunctum*, & variorum effectuum, alibi *fundamentum*, aut *inſtrumentum*, alibi *conſectarium* eſt, occurrit oculis in diverſitate *habitus* corporis, apud alios *laxioris*, *ſpongioſioris*, *mollioris*, quem antiquiore appellatione *humidiorem* vocant: Apud alios *ſtrictioris*, *arctioris*, *denſioris*, iterum antiquiore appellatione, *ſiccioris*.

TH. V.

Sicut autem modò innuimus, quod antiqua illa opinio de *humido radicali*, tanquam partibus ſimpliciter *immanente*, & non aliunde *adventitio*, maximis laboret difficultatibus; Ita

Ita liberat nos facile ab omni imputatione iniquioris de hac re judicii, conjuncta cum texturis illis, altera *humidiore* dicta, altera *ſicciore*, planè peculiaris ratio & proportio *Vaſorum* & *meatuum*, apud differentes has Temperamentorum, (*humidioris* & *ſiccioris*,) claſſes. Dum in una harum, *exilia*, & minorem quantitatem maſſæ humorum complectentia, conſpiciuntur vaſa: In altera vero *ampla* eadem & *capacia*, longe majori quantitati maſſæ ſanguineæ receptandæ, fovendæ atque continendæ, idonea.

TH. VI.

Ubi vicisſim, *ſolidarum* reliquarum partium, nempe *poroſarum*, textura, *laxior* & *ſpatioſior*, cum vaſorum *minorum* capacitate concurrens, primo ſtatim rationem aliquam ſuppeditat, cur in hoc ſtatu, *Vaſa POSSINT exilia* & *arcta* eſſe? Cum nempe multum humorum, liberum commeatum obtineat *extrà Vaſa*, per ipſam ita *ſpongioſam* harum partium texturam & capacitatem. Ex adverſo verò, in illa conſtitutione, ubi per *ſtricturam*, *arctitudinem*, & *denſitatem* partium poroſarum, parum loci inveniunt humores *extrà Vaſa*, ibi tantò plus receptus ſervent *intra* Vaſa, tam notabili capacitate inſtructa.

TH. VII.

Quæ quidem res ne fruſtra à nobis dici, & velut exaggerari exiſtimetur, meretur de illa utique notari, quod frequentisſime in ſubjecto notabiliter ita *ſtrictiore* corporis habitu conſpicuo, *capacitas* vaſorum, ſecundum juſtam & æquam æſtimationem *diametrorum*, facile *decies ſuperet* amplitudinem, in ſubjecto, ceterarum talium conditionum (*ætatis*, decentis *longitudinis*, & reliquæ bonæ *ſanitatis* &c.) parium, interim uſitata *laxiori* habitui conjuncto vaſorum *exilitate* exquiſita conſpicuo.

TH. VIII.

Sicut autem hæc res verum ſuum uſum, ad *Theoriam*, tam *Phyſico-Anthropologicam*, quam *Medico-Pathologicam*, impri-

primis invenit, per veram animadversionem atque considerationem *Motus Tonici*; Sine cujus etiam sufficiente scientia, & justa contemplatione, vana est omnis *Theoria* corporis *ut vivi*, & quarumlibet ejus mutationum: Ita tanto magis in hoc ordine, tam *subjective*, quomodo se ad *Tonicum motum* (*diversitas* Temperamentorum) habeat atque gerat, quam *objective*, quomodo *reciproce*, *Tonicus motus* ad talem *Temperamenti* Varietatem, se habere & gerere, partim possit, partim debeat, ex hac vera historia, & partim receptivitate, partim necessitudinibus, *varietatis* Temperamentorum, peti atque colligi debet.

Th. IX.

In quo nempe versatur veritatis Temperamentorum, ut *diversorum*, & *peculiarium* inde resultantium *usuum* & *necessitatum*, tam *Physicarum*, quam *moralium*, vera *Theoria*. Qua nempe neglecta, aut susque deque habita, fieri non potest, quin multarum rationum tam *Physiologicarum*, quam *Pathologicarum*, ingentes hiatus relinquantur.

Th. X.

Cum autem de his rebus in supra nominata Dissertatione *de Temperamentis*, ita copiose actum sit, ut ipsa, in tanta rerum multitudine, *brevitas*, animis minus exercitatis *obscuritatem* parere possit; Unde, quibus harum rerum scrutinium tamen placet, commendandum solum est, ut *patientiam* cum *attentione* necessaria conjunctam, talium deductionum lectioni adferant: Non jam hoc amplius agere placet, ut prolixius eadem repetendo, quod est in Proverbio, actum agamus: sed fert potius præsens noster scopus & intentio, ut de *Mutatione* Temperamentorum aliquid dicamus; quomodo hoc negotium tam ab ipsa propemodum inde antiquitate, consideratum sit, quam etiam in rei veritate sese ostendere & vere offerre soleat.

Th. XI.

A longo jam tempore, (cujus mensuras & intervalla histo-

historice pervestigare, laboriosi potius est, quam docti otii,) distribui sueverunt Temperamenta *duplici* ordine & respectu; Primo, ratione bonitatis atque *dignitatis*: secundo ratione *ordinis* alicujus, seu Successus. Priori respectu, omnium maxime laude dignum censetur Temperamentum *Sanguineum*; Proxime, *Cholericum*, porro, *Melancholicum*, ultimo loco *Phlegmaticum*. Ubi tamen quodlibet horum temperamentorum, *in se*, & quamdiu limites temperiei non excedit, *sanitatem* nihil gravare, nedum lædere, intelligitur: Imprimis in qualicunque, ut loquuntur, *latitudine* sumptam. Interim *dispositioni ad morbos*, propiori & quasi proniori, *inverso* propemodum ordine illo, quem recensuimus, apta esse Temperamenta illa quatuor, vulgatissima propemodum fert opinio. Quamvis autem non immerito interponi hic posset animadversio aliqua, dum utique sano sensu attendi hic mereretur, nota illa *Hippocratica* & *Galenica*, de *athletica* sanitatis constitutione, seu ad *summum fastigium*, deducta Sanitate; Cui nempe quasi certissimum subjectum præbere Temperamentum *Sanguineum*, in altera est suppositione: Non fert tamen nostri scopi ratio, hanc rem præsente tempore enucleare.

Th. XII.

Altera vero sententia, de *successione* quadam, adeoque etiam *mutatione*, Temperamentorum, cum ad minimum *κατὰ τὸ λέμμα*, nostræ considerationis objecto consonet, plane prætermitti non potest. Digerunt autem hujus rei Auctores, quatuor Temperamenta in præcipuas quatuor *Periodos ætatis* humanæ. Ita, ut *Sanguineum*, assignent *Infantili* atque *Puerili* ætati; *Cholericum*, aut certe qualemcunque hujus præ reliquis prærogativam, latiori Periodo *Juvenili*: *Melancholicum Virili*, ad *Senectam* progredienti: *Phlegmaticum Seniori*.

Th. XIII.

Quamvis autem, sed cum acuti Salis grano, hæc expli-

plicatio non mereatur absolutè contemni, nequaquam tamen fert exactiorem trutinam. Sicut enim *magis* & *minùs* nusquam variat exquisite totam *speciem*, ita in hoc etiam negotio gradualis talis diversitas nequaquam exhaurit aut æquat longe certe exquisitiorem differentiam talem *specificam*, qualis inter Temperamenta, in rei *veritate diversa*, omnino intercedit.

Th. XIV.

Dantur enim omninò, tam in ipsa *puerascente*, imo adhuc altiore *Infantili*, quam perfectiore *Senili* ætate, apud alia subjecta satis exquisite *Sanguineum*, apud alia *Cholericum*, apud alia *Phlegmaticum*, ut & *Melancholicum*, Temperamenta. Ea solum diversitate *gradus*, ut utique in *floridiore* ætate, etiam *floridior* sit singulorum constitutio: In *languidiore* vero, jam per ætatem etiam *languidior*, & *molestiis* propior subeundis: adeo, ut in tota hac hypothesi nihil neque certum & perpetuum, nec exquisitum, agnoscere liceat.

Th. XV.

Propiùs autem aliquanto à veritate abest illa consideratio, quæ qualicunque generaliori convenientiæ aut *affinitati Temperamentorum* innititur. Dum videlicet inter se utique propiùs conveniunt, *duo* Temperamenta *Laxiora* & *humidiora*, *Sanguineum* & *Phlegmaticum*: & *duo strictiora* & quasi *sicciora*, *Cholericum* & *Melancholicum*. Ut adeo, qui in *alacriore* & *vividiore ætate*, aut alacritati faventibus rerum *non-naturalium* justis usibus, *Sanguinei* sunt habitus, transire possint in *Phlegmaticum*, sive *ætatis* marcorem introducentis, sive rerum *non-naturalium* minus provido & consentaneo, usu. Tantò magis autem *præter-naturalium* causarum interventu; Sicut ejus rei manifestissimum exemplum exhibet, *propensio* quasi illa, & planè *proclivitas*, *Sanguinei* Temperamenti, ad *Cachectico-Oedematoso-hydropicas* deturpationes, tam *sanguinis*, quam *corporis*, quales *Phlegmaticos*, *pitu-*

itosa

itosæ origini quasi magis propriæ, accensere, non usus magis, quam ipsa propemodum ratio, suadet.

Th. XVI.

Ita etiam inter *Cholericum* & *Melancholicum* Temperamentum, uti *Physico-Mechanica* quasi affinitas intercedit; dum in utroque horum *strictior porosarum* partium consistentia, *amplior* autem *Vasorum* capacitas, præstò est; Ita *transitum* ab altero ad alterum, proniorem certè comparere, quam è *laxo humido* aliquo, etiam ipsi rationi consentaneum est. Quæ res etiam tanquam usitatis exemplis, propius confirmatur, per satis familiarem quandam *complicationem* horum Temperamentorum, ut inde tam *corporis*, quam *animi*, *Cholerico-Melancholici* habitus, specimina affatim reperiantur.

Th. XVII.

Sane vero hanc *Temperamenti Mutationem* agnoscimus & adseveramus nos ipsi quoque. Dari nempe, & observari possim, non solum *complicationem*, & quasi *communicationem* quandam, Temperamentorum talium, in aliquibus notabilibus circumstantiis jam aliquid *commune* habentium: Sed penitiorem etiam *conversionem* quasi, atque transitum, unius in alterum. Ea tamen differentia, ut non tam æque simpliciter *reciprocæ conversioni*, liber pateat locus; Sed magis à *Sanguineo* ad *Phlegmaticum*, à *Cholerico* ad *Melancholicum*, fiat progressus, quam *contra*, ab illis ad hæc.

Th. XVIII.

Fundatur autem etiam hujus rei successus, & facilior eventus, secundum ipsam sanam rationem, in eo, non tam simpliciter vulgato intuitu, quod semper pronior sit progressus, in rebus mortalium, à *meliori* in *deterius*: Sed potius, quod in negotio *mobilitatis* humorum, semper utique magis ordinatus progressus sit, à consistentia *fluidiore*, ad *spissiorem*, & ab optime coagitata *subactione*, ad minus subactam & magis quasi *confusaneam* remixtionem.

Th. XIX.

Sicut autem hæc *tranſitus* ab uno Temperamento in aliud ratio, minore conceptus difficultate laborans, ſine dubio etiam tanto facilius aſſenſum impetrare valet; Ita nihilominus etiam valde *differentium* Temperamentorum *permutationem*, factu nequaquam impoſſibilem, neque adeo maximopere inſolitam eſſe, docere poteſt ipſa experientiæ attentior obſervatio. Dico, à *ſucculento*, *ſanguineo*, corporis habitu, *tranſitum* non raro fieri ad *ſtrictiorem*, & *ſicciorem* (quantum ad *ſolidas* partes) *Cholerico-Melancholicum.*

Th. XX.

Suffragatur huic rei ſine dubio experientia, in genere; *Quomodo* vero in ſpecie, & ſub quibus concurrentibus *circumſtantiis*, ut *cauſis*, tale quid evenire ſoleat, majorem poſtulat attentionem, pro vero harum rerum ordine & eventu inveniendo. Ante omnia quidem illud ſic ſatis notum eſt, primo, quod *infantes*, imo jam jam *pueri*, qui ſub ſatis laudabili, & minus dubiâ, ſanitate, tali corporis habitu conſpicui fuerunt, quem vulgo *Sanguineum* agnoſcunt, *ſucci pleno*, *laxo* & *turgido*, cum *florido* bono colore; quod, inquam, tales, per coortos *morbos*, quibus *graviter* affecti, & *diu* ab illis obſeſſi ac detenti fuerunt, etiamſi ad reliquam, non ſolùm tolerabilem, ſed magis magisque etiam conſtantem atque inculpatam, *ſanitatem* revertantur, tamen priſtinum illum ſaturatiorem corporis *habitum*, ita in *gracilem*, & plus minus *macilentum*, mutatum exhibeant, ut toto reliquo vitæ decurſu, ad priſtinum modulum nequaquam revertantur.

Th. XXI.

Ad quorum eventuum rationes faciliùs perveſtigandas faciens circumſtantia, notatu maxime digna, neque debet, neque poteſt temerè ſilentio prætermitti. Eſt vero illa, quam in toto negotio Temperamentorum minime omnium negligendam arbitramur. Nempe *ſtrictiorem* corporis

poris habitum, revera *constantem* mansurum, indiviso comitatu prosequens *amplior capacitas Vasorum* sanguiferorum. Hæc enim cum *mutationis* allegatæ Temperamentorum certissimum exhibeat sese *comitem*, tanto minus mirum esse potest, si postea *strictura* illa *porosarum* partium tanto *firmior* persistat; postquam humorum bonæ quantitati, ita liber receptus *intrà Vasa* patefactus est, ut inde porosarum partium *strictura*, tantò constantius *tonum* suum seu *intensionem*, retinere possit. Ut vero usus hujus phænomeni ad *causales* respectus tanto melius dilucescere possit, respiciendum ante omnia est, ad nudam *historiam* usitatiorum causarum *præcedentium*, quæ *mutationem humidioris* Temperamenti in *Siccius* præcedere observantur. Sunt vero hæ *triplicis* propemodum generis. Primo, similitudo insigniter exquisita *parentum*; Quando nempe parentes etiam *ambo*, texturæ hujusmodi, habitualiter & constanter *strictioris* & *gracilioris*, exstiterunt. Secundò, quando Subjecta talia, ut jam quoque tactum est, per *morbos*, & nominatim quidem *febriles* aut *convulsivos*, ad hujusmodi texturæ corporis mutationem transitum fecerunt. Tertiò, quando, imprimis ab ipsa *pueritia* aut *adolescentia*, *fortioribus* corporis *motibus*, *plurimùm*, *diu*, & *constanter*, subjecta talia addicuntur.

Th. XXII.

Ubi de primo modò dictorum genere notari meretur, quod in hujusmodi *hæreditaria* prædispositione, etiam vix unquam exquisitior talis *Sanguineus* habitus, qualis *Temperamento* assignatur, in ipsa usque *infantia*, ne dum jam *pueritia*, locum inveniat: Nempe admodùm *laxæ* constitutionis carnosæ, cum vera *exilitate* Vasorum. Sed potiùs jam ibi etiam, sub qualicunque *turgiditate porosarum* partium, nihilo minùs vasorum tanta compareat *amplitudo*, ut etiam in *tenellis* adhuc planè corporibus, satis *conspicienda* sese hæc præbeant, Purpureo Subcœruleo *colore*, per teneram cutem translucente, simul tamen etiam distinctas *ramificatio-*

 nes

nes Vaſorum ita conſpectui offerente, ut etiam ad reliquam *proportionem* totius corporis, merito dicenda *magnitudo* horum, jam affatim diſcerni posſit.

Th. XXIII.

Tales inquam infantes, quanto magis augeſcunt, *trimam*, *quadrimam*, ætatem aſſequentes, nedum ulteriorem *pueritiam* proſequentes, manifeſto *graciliorem* jam conſpectui offerunt corporis ſtaturam; Nempe, cum *ſtrictiore*, & veluti ſicciore aut *macilentiore* habitu carnoſarum partium, *vaſa* ſanguifera, jam tum magis magisque eminentia, *capacitate* & *turgiditate* conſpicua. Quæ *vaſorum*, ad reliquum *carnoſum* habitum *proportio*, quanto magis ſeſe exerit, & ad *adoleſcentiam* usque, proportionate procedit, eo certius per omnem reliquam vitam ſervat *primævum* illum ſuum tenorem, &, quantum nobis adhuc per experientiam, ſatis curioſam harum rerum, innotuerit, in *contrariam* texturam, nempe *carnoſarum* partium valde *laxam* & poroſam, *vaſorum* autem notabiliter *exilem*, proportionem, minime mutatur, aut in talem transmigrat.

Th. XXIV.

Ad ſummum illud ſolum evenire ſentitur, ut *toroſi* atque *lacertoſi*, *carnoſi* inquam, evadant, qui à prima pueritia jam admodum conſpicua & *capacia* oſtenderunt ſanguifera Vaſa: Ita tamen, ut ipſa hæc *carnium* velut ampliatio, non *mollem*, *laxam* & *ſpongioſam*, exhibeat texturam aut conſiſtentiam; ſed potius firmam, *ſpiſſam*, *denſam*, & veluti ſubrigidam ſeu ſubduram. Talis autem conſtitutio, quam plurimum debet *laborioſiori* ab ipſa pueritia, aut ad ſummum adoleſcentia, vitæ rationi; Nempe non tam ſimpliciter *impetuoſis* & *violentis*, quam *diuturnis* & quaſi *continuis*, corporis motibus, proportionatis interim ad ætatum *vires*. Cui tamen circumſtantiæ ſociam operam egregie jungit, *Diætæ* ratio, in *cibis* quidem largior, in *potu* vero, præcipue ſub laborum temporibus, parcior. Cujus circumſtantiæ

efficaciam, quisquis *Physico-Mechanicas* rationes atque proportiones, curiosius expendit, (circa nutritionem *solidarum*, turgescentiam *fluidarum*, & expansionem seu distensionem *continentium*, partium) non poterit non quasi manibus comprehendere, quomodo harum causarum proportio, ad tales *effectus* conspiret & respondeat.

Th. XXV.

Fit itaque imprimis *Transitus*, ab *humidioribus* Temperamentis ad *sicciora*; i.e. à *laxiore* carnium textura, ad *densiorem* atque strictiorem: A *vasorum* vero, ex adverso, *arctiore* capacitate, & exiliore ambitu, ad *majorem expansionem*, & ampliorem capacitatem. Dixi, *imprimis* hæc ita fieri; i. e. communissime, & longe majore exemplorum numero, quam *contra*; ut nempe à vero habitu, & textura prægressa constante, corporis, etiam toto illo tempore bene sani, *graciliore*, mutatio fiat ad habitum *laxum*, *humidum atque succulentum*, *porosum*, *spongiosum*, & pariter tamen de reliquo, *constanter sanum*. Ita enim novimus exemplum, ubi Juvenis, jam ad aliquot ultra XX. annos ætatis, valde *gracilis*, vitæ simul sedentariæ dicatus, intercurrentibus tamen aliquoties per annum, longinquis *itineribus* vectatoriis cursoriis, per Postas vulgo dictas, cum aquæ calidæ potui, cum Thee, admodum indulgere cœpisset, adeo, ut vel quatuor ad quinque Libras, imo amplius, singulis vicibus epotaret, transitum inde fecit ad habitum *laxum*, *turgidum*, *mollem*, imo *obesum*. Effectus autem potationis tam copiosæ Thee, apud hunc hominem erat insigne augmentum *appetitus*; Cui proinde indulgendo, sub jam dicta sedentaria magis vitæ ratione, partim *nutritio* largior successit, partim *humidior*, quasi maceratione continua, *imbibitio*, & inde *turgefactio* (Ein- und Auffqvellung) fibrarum. Unde etiam præsens Viri habitus, minime est *Sanguineus*, sed magis luculenter *Phlegmaticus*: Neque si vere dicere debeamus, quod res est, ullo modo exquisite *sanus*; Verum

rum non tantum insigni illi *latitudini*, cui *Phlegmatici* inter omnia reliqua Temperamenta primi subjacent, sed jam manifestis ejus declinationibus, non tam solum expositus, quam in rei veritate jam subjectus. Nempe *Rhevmatico-Catarrhalibus* affectibus *externis*, eorumque *reciprocationibus* & *conspirationibus*, tam *pectoralibus*, quam *hypochondriacis*, internis, &c.

Th. XXVI.

Quemadmodum autem in hac prima Classe non tam de *transitu* seu progressu, quam potius *ingressu* ipso, & primo *proventu*, & quidem *graciliorum* imprimis, Temperamentorum, sermo nobis fuit; Dum alias vulgatissima opinio, nec ipsa quoque simpliciter contemnenda, fert, *Sanguineum* Temperamentum esse *verum*, *unicum princeps*, & quasi *fundamentale*, à quo reliqua vel *procedant*, vel *secedant*: Qualem interim *secessionem* nos animadvertimus etiam ab ipsa *primigenea* formatione, per *hæreditariam* impressionem, *idealem*, quæ *actui structorio* objicitur & imprimitur, introduci solere: Ita propius jam conceptui curiosius contemplativo, favet *altera* ratio seu fiendi methodus, qua verus *transitus* talis ab uno Temperamento in alterum, seu *mutatio* Temperamenti, evenire, sagaciori observatione facile deprehenditur.

Th. XXVII.

Ut rem ipsam primo loco sistamus, & tunc demum ad *causales* ejus respectus gradum promoveamus, obvia est, animum vel mediocriter advertentibus, experientia illa in quotidiana Praxi, quod tam *infantes*, quam *pueri*, quin *adolescentes*, imo *juvenes*, (nec ipso tandem *Virilis*, consistentes ætatis tenore penitus excluso,) post *diuturnos*, imprimis tamen *febriles*, affectus, à pristina sua habitus corporis florida atque *turgida* constitutione, ita veluti degenerent, ut nunquam amplius ad pristinum illum, ut vulgo loquuntur, *bonum*, habitum, revertantur, sed semper ab illo

tem-

tempore, *graciles*, & quasi *macilenti*, appareant, imo tales maneant. Ita tamen ut imposterum *mutati* totius habitus, seu *novi* introducti veri habitus, documentum exhibeant, ipsa *sanitatis* proportionata integritate, ipsum etiam novum hunc habitum comitante: Quod nempe verum est Criterion, & nota characteristica, *exquisito* sensu dictorum Temperamentorum.

Th. XXVIII.

Talem vero, nonsolum *texturæ totius mutatæ*, sed etiam *sanitatis* satis probatæ, constantiam, retinent imposterum imprimis illa subjecta, quæ *transitum* hunc subierunt in ipsis *primis ætatis* gradibus, *Infantiæ*, *Pueritiæ*, aut ad summum primæ *adolescentiæ*: Dum interim firmioribus jam, corporis & animi, inter se conspirantibus (per motuum & morum συζυγίας) ideis, sub amplius progressa *ætatum* periodo, paria expertis, si non æque absolute minùs firma, certiùs tamen minùs quieta, obtingit *sanitatis* continuitas: Quin facilè, plus minus irregularia quædam, jam in corporis, jam in animi, motibus atque molibus, eveniant, quæ tranquillis, & sine interruptione continuatis sinceris Temperamentis, tam facile, adeoque familiariter, minime accidunt aut obtingunt.

Th. XXIX.

Hujusmodi constitutio, *transitus*, inquam, ab uno Temperamento in alterum, nominatim autem ab *humidiore* in *siccius*, & à *Spongiosiore* in *strictius*, quomodo *mechanicâ* quadam agendi atque fiendi ratione, producatur, non adeo difficile esse poterit conceptu, si *agentium* cum *patientibus* manifesta proportio, prudenter ad animum revocetur. *Agentium* autem nomine, indicamus *motus* illos humorum, qui pro *circulatione* sanguinis perpetua, *Pulsui* & *Tono*, & horum *reciprocis* conspirationibus, innituntur.

Th. XXX.

Quamdiu enim *tranquilla*, *uniformis* perpetua, ejusmo-

di mutua conſpiratio & vera *συζυγία*, *Toni* partium *poroſarum*, & *impulſus* partium *fluidarum*, conſervatur, tunc manet facilè, tam *poroſarum* illarum partium, (*meatuum*, pro *comeatu* perpetuo ſanguinis,) quàm *vaſorum* humores vectantium, ſemper *eadem* & continua, *capacitas*.

Th. XXXI.

Quando vero *meatus*, & hos formantes partes *poroſa*, ultra ſolitum contrahuntur atque *ſtringuntur*; *Humores* autem longè majore impetu *impelluntur*; & hoc ipſo inſuper, *ſpumidâ turgeſcentiâ expanſi*, *duplici* ita inſultu, *vaſa*, longe ultra ordinarium conſuetum modum, *diſtendunt*: Et utrumque hoc negotium valdè, atque diu, ita *continuatur*: quid certius expectari, & luculentiore experientia obſervari inde poteſt, quam ſuccesſive *adſueſcens*, & magis magisque *obfirmata*, antè omnia *Vaſorum ampliatio*, â priſtino modulo valde recedens, nec ad illum eadem, quin potius nulla, facilitate, imò facultate, ampliùs reſtituenda.

Th. XXXII.

Quæ res ut luce ſua tanto clariore radiet, meretur utique bene perpendi vere *mechanica* illa ratio atque conſpiratio, inter ſemel ita introductam *Vaſorum* quidem longe majorem *amplitudinem*, *poroſarum* autem partium, priſtina majorem *ſtricturam* atque denſatoriam *arctationem*, impoſterum obfirmandam. Quid enim evidentius eſt quam ſolidas *poroſas* partes flexiles, minus impoſterum ad antiquam *turgeſcentiam*, ab humorum perpetuo impulſu, *diſtenſum* iri, quando v. g. duplo plus humorum, imo amplius longe, in *vaſis*, nunc in tantam amplitudinem *diſtentis*, locum invenit: Quod ante hac, longe *arctiore* vaſorum menſura, in poroſas partes, earumque *ſpongioſam Laxitatem*, perpetuo redundare, & in illis liberum locum & progresſum aſſequi, partim debuerat, partim potuerat. Unde tanto facilius poſt hac evenit, ita arctius *denſatarum* fibroſarum partium, nonſolum *obrigeſcens* veluti obfirmatio, ſed

etiam,

etiam, imprimis in ætatibus, *augmento* corporis adhuc plurimum incumbentibus, in ipso hoc sui situ, nutritiva, non magis *confirmatio*, quam vera *conformatio*.

Th. XXXIII.

Cui veræ considerationi jungenda mox venit altera illa, ad varios respectus & usus Physico-Pathologicos, apprime utilis; Nempe *expansionis* ejusmodi longe amplioris, quam per pure *naturalem* ordinem, in priore corporis constitutione præsto fuerat, vasorum majorum *internorum*, circa & per *viscera*, thoraci & abdomini inclusa. Cum enim in his locis *interioribus*, *Tonus* porosarum partium spontaneus, nimio *minor* & *debilior* existat, quam in *exterioribus* musculoso-fibrosis; Et ipsa præterea *Vasa*, majore *numero*, & jam regulariter majore *capacitate*, (in proportione reliquarum hic ambientium partium ergà externas,) in abdomine insuper bonam partem *semi-nuda*, subsistant: Facile est conceptu, quomodo hæc *interna* vasa, sub tali constitutione, vehementiore impressione diu multumque exercita, *distensionem* illam solito ampliorem, sensim sensimque ita admittant, ut etiam imposterum in tali textura obfirmata, eandem servent, & perenni constantiâ retineant. Unde post hac etiam ex hac parte, majore humorum copia liberum receptum adepta, tanto magis *stricturam* suam, (etiam per modum *subsidentiæ*, qui aliis placet,) retinere possunt, partes *porosæ* flexiles *externi* habitus corporis.

Th. XXXIV.

E quibus interim rebus ita vere fientibus & inter se conspirantibus, *activa*, inquam, *pulsus* & *Toni* energia, & *passiva*, *vasorum distensione*, *fibrarum* vero *stipatione*, & in illo situ tandem *obfirmatione*, legitimo modo, ordine, & progressu prognascitur, & imposterum fovetur, confirmatur, imo conformatur, firmum atque stabile *Temperamentum totius novum*, à prægresso omnino diversum.

Th. XXXV.

Neque vero operæ pretium ducimus, prolixè prosequi *efficaciam* & *modum agendi* illorum affectuum, à quibus hæc *mutatio* Temperamenti introduci nonsolum potest, sed etiam solet. Nominavimus jam suprà *Febres*, imprimis autem *febriles* commotiones *diuturnas*: sive *continuâ* serie durent, ut in *turbatis*, & à regulari typo in transversum actis, *acutis*, tum etiam *Lentis*, & *Hecticis*, evenit: Sive *sæpiùs* eidem subjecto, repetendo, eveniant. Quod tantò magis in corporis constitutione adhuc tota *teneriore*, certissimum locum habet, & exemplis frequentibus evidentius redditur.

Th. XXXVI.

Quemadmodum autem nemini facile eximium quodcunque dubium circa hujusmodi energiam talium *Febrilium* affectuum, oriri poterit; ita sunt tamen etiam adhuc *duo* affectus, qui huic effectui multum quadrant: nempe *diuturna inopia*, sive verè *famelica*, sive *Nostalgica*: Et valdè *mœsta*, *timida*, *suspicax*, *anxia*, animi perturbatio, valdè *diuturna*, quam *alacris* nutritionis solidarum partium, etiam in vulgus notus, defectus, (daß solche Leute nicht zunehmen/ oder gedeyen/) comitari solet: *sanguinis* autem vehementiores commotiones, valde *promta* & *frequentes*, per *cordis palpitationes*, insequuntur: Quales utrasque constitutiones admodum familiariter insectatur insignis sensibilitas *tonica*; tam ad *caloris* & *frigoris* alterationes, quam ad *phantasticarum idearum*, *timidarum*, *terrificarum*, per ipsa *somnia*, oblationes: Unde *stricturæ* habitus corporis porosi notoriæ, quas vulgus ipsum vernacula notat, fröstericht aussehen/ furchtsam/ erschrocken/ aussehen; Nempe, ad ipsum liquidum conspectum usque, elucente *strictura* illa mollium partium.

Th. XXXVII.

His ita enumeratis, meretur adhuc subjungi, congener aliqua, non æque vera, nempe *plena*, *permutatio* prioris

ris Temperamenti, qualis, è *poroso humidiore*, in *strictius* atque *siccius*, huc usque à nobis descripta est: Sed tamen alteratio seu *variatio*, quando nempe ab ante allegatis causis, non quidem adeo æque *plenarius* effectus tam in partes *porosas*, quam in *Vasa*, redundat: Sed tamen in *alterutram* partem, nempe *vasa*, constantior hujusmodi *impressio* redundat: Ut videlicet equidem reliquum *laxiorem* habitum *spongioso-porosum*, non maximopere mutent, interim tamen *Vasorum* distensionem, ab exquisita *laxioris* Temperamenti norma in diversum abeuntem, retineant.

Th. XXXVIII.

Sicut enim ab antiquis inde temporibus, peculiaris illa ratio & proportio *capacitatis vasorum*, ad *laxitatem meatuum* per *porosas* partes, parum studiose notata, aut peculiari animadversione digna judicata, ad nostra tempora transmissa est; Nostris autem temporibus, totum hoc negotium incommode intellectum, & propterea neglectum, imo contemtum fuit: (Quæsita, mirum quam ἀτοπῶς, *mechanica* ratione, & proportione pure speculativa, in corpusculis *singulis* humorum, & *figuris singulorum* pororum, neglecta vero tam veritate, quam usu & efficacia, *motus* humorum, in crassiore sua *mensura*, & *proportionis* horum, tam ad *ductus* seu vasa, quam *meatus* & transitus) Ita, cum in hac potius re, quam ulla alia, veræ *machinales*, *rationes*, *proportiones*, *energiæ*, & harum justæ *æstimationes*, tam Physicæ, quam Medicæ, unice insint, postulat illa certe vere & utiliter curiosorum animorum, longe aliam adversionem & applicationem, quam ad hunc diem experta fuit. Quam rem proinde diversis Schediasmatibus, alibi directe, alibi per occasiones, Dn. Doct. Præses indicavit & notavit.

Th. XXXIX.

Ita enim revera etiam hæc alteratio *simplicioris Sanguinei* Temperamenti, aut *Sanguineo-Phlegmatici*, qua vasis insi-

usitata *ampliatio* inducitur, facit certe post hac, tam pro *Medica* historica & discretiva *Pathologia*, quam *Physico - Mechanica* simplici & directa ætiologia, non contemnendum operæ pretium. Id quod in vera & solerte historia *Rheumatico - Arthriticarum* dispositionum æque atque constitutionum, evidentissime sese exerit. Simul vero etiam circa heteroclitas mutationes *animi morum*, à pristina indole præcedentes, curiosam observationem meretur. Siquidem dubium nullum est, quin etiam circa hanc partem, longe alia Theoriæ Physico - Medicæ, evidenti veritati consona, certitudo stabiliri, & multiplicibus ulterioribus usibus ejusdem Theoriæ, pro fundamento substerni posset, si modo tam vere curiosa annotatio historica, quam vere prudens, circumspecta, & bene pensitata, æstimatio, explicatio & applicatio ad hujusmodi res adhiberetur. Circa quam tamen rem, quid à temporibus & hominibus sperare fas fuerit, ab ipso tempore exspectandum erit.

Th. XL.

Tertio loco, mentionem fecimus *mutationis* Temperamenti, à *laboriosis*, diu multumque, imprimis ab ipsa ineunte ætate usitatis, corporis *motibus*. Sicut enim ab his, *fibræ* partium magis firmantur atque densantur, sanguis è porosis partibus in Vasa fortius *repellitur*, sanguis ipse, intestini motus augmento magis *exturgescit*, & omnibus modis Vasa ipsa, velut undiquaque, longe plus quam per nudam naturalem circulationem, *expanduntur* atque *distenduntur*: Sequitur inde talis peculiaris *texturæ* universi habitus mutatio, ut *moles* quidem partium Carnoso-porosarum, non æque insignem arctationem aut stricturam inde subeat: Interim tamen consistentia *fibrarum* longe *spissior* & robustior, eoque ipso tota textura *densior*, evadat: Omnibus modis autem *Vasa*, præter *legitimum ordinem* diffusioris corporis habitus, longe *capaciora* & *ampliora* evadant.

Th. XLI.

Th. XLI.

Hæc ipſa certe *alteratio* Temperamenti, ut, Experientia teſte, ſatis frequenter evenit, ita vocat tamen ad ſe etiam conſiderationem prudentem, pro dijudicandis quantumcunque heteroclitis *effectibus* æque ac *eventibus* variis, tam in *corpore*, ejusque *motibus*, quam ipſo *animo*, ejusque moribus *patheticis* intentionibus, actionibus, & harum ideis atque modulis. Unde merito, neglectam propemodum univerſa ſcholæ theoreticæ, hanc diverſam, & ſpontaneo naturæ curſui minus notam, irregularitatem *capacitatis* vaſorum, ad *poroſitatem* partium, meliori atque curioſiori contemplationi, commendamus.

Th. XLII.

Quemadmodum autem ita monſtraviſſe ſperamus, nonſolum, quod Temperamentum unum in alterum, imprimis autem *humidius* atque *laxius*, in *ſiccius* atque *ſtrictius*, mutari ſoleat; Et quomodo hoc ipſum, tam ſecundum ſanam *rationem*, quam huic exquiſite ſuffragantem *Experientiam*, fieri poſſit: proximus ſine dubio reſtat progreſſus, ad *uſum* hujus animadverſionis contemplandum. Quod ipſum tamen antequam agamus, placet, propter affinitatem materiæ pauca adhuc Verba facere de re, jam etiam alibi à Dn. Doct. Præſide velut obiter tacta, nempe antiqua veluti *traditione*, de *peculiari Temperie Sexus fœminini*, à Virili differente. Non fert noſtri temporis nimio plus circumſcripta ratio, auctores hujus aſſertionis prolixe citare atque allegare; Res ipſa vero in eo, brevibus, verſatur, quod aſſeverent, feminas in genere, nempe ex abſoluta totius *Sexus* conſtitutione atque conditione, eſſe *humidiores* Viris; Imo juxta multas, etiam *frigidiores*. Unde, per nimium familiares turbæ ſcholaſticæ medicæ ineptias, non defuerunt, qui etiam ad libellam expendere, & veluti exquiſito computo definire auſi ſint, quod *calidiſſima* feminarum,

rum,

rum, adhuc inferior ſit gradu, maſculo *frigidiſſimo*, nempe ſecundum Naturam, è nuda ratione Temperamenti.

Th. XLIII.

Fatemur autem libere, non invenire nos usquam, nec *hiſtoricum*, nec *ætiologicum* quodcunque, hujusmodi *traditionis*, ſive fundamentum, ſive documentum. Interim, ut ab antiquiſſimis inde temporibus, non exiguus numerus, tanquam ſimpliciſſimarum *obſervationum*, *breviſſima* mentione allegatarum, ad poſteritatem penetravit; quarum ſi nihil aliud, certe nudum τὸ ὅτι, ſubinde curioſiorem animadverſionem ad ſe vocare poſſit: Ita circa traditionem illam, de conſtitutione *humidiore* feminini Sexus, quam Virilis, affecit omnino animum non incurium, obſervatio ex ipſo ſenſu oblata & quaſi ſubnata, quæ veritatem hujus traditionis fulcire videatur. *Humiditas* nempe ſimplex & ſincera, omni utique modo differt à quantumcunque ſenſibili *ſpiſſitudine* humida: Adeo, ut poſterior hæc, omnino jam aliquid ad *ſiccitatem* reſpiciens inferre aut includere, intelligi poſſit.

Th. XLIV.

Jam vero *feminei* ſexus in genere, eſſe hanc diverſitatem à virili, ut magis ſimpliciter *humida*, aut certe longisſime minus *ſpiſſiuſcula*, temperie affectus ſit, confirmat Experimentum omnium *Brutorum*, quæ in cibum hominibus cedunt, adeoque guſtum ſubeunt & afficiunt. Horum enim, *feminarum*, inquam, è brutis animantibus, carnes, quomodocunque, ſive imprimis *elixando*, ſive *aſſando*, in cibum præparantur, adeo manifeſtam diverſitatem γλισχρότητος seu *ſubmucidæ lubricitatis*, guſtui offerunt, ut curioſius harum rerum peritus, ex uno bolo talium carnium, ediſſerere valeat, utrius Sexus illæ fuerint. Neque vero hoc ſolum, ſed judicare etiam de hac re, ejusque evidentia, valet ipſe *viſus* atque *tactus*. Dum ad oculum, & propemodum ut vulgo loquuntur, ad nauſeam, *ſucculenta* tota,

ſed

sed *submucido* humore conspicua, oculis occurrit caro *bovis gregarii*, *integri* nempe, non castrati; Quæ conditio tanto magis sese exerit in carne hujusmodi *cocta*, ubi *lubrica*, *mucida*, *semi-glutinosa*, apparet tota: Et hoc nimio plus, & velut ad oppositum usque, ergà carnem Vaccinam, quæ *exsucca*, *sicca* quasi, & tanquam nuda aqua superficietenus humectata, sentitur. Par ratio est carnis *hircinæ*, in collatione cum *caprilla*: *Arietinæ*, ad *Ovillam*; nec vero plebi ignota, par diversitas carnis *Galli Gallinacei*, & *anseris* masculi, erga *femellarum*, carnes &c. Ubi de omnibus talibus masculis carnibus, nudorum sensuum horum testimonio liquet, quod plebs de illis loquitur, es sey jenes safftig / schleimich / geil / biß zum Eckel: dieses trocken / ohnschmackhafftig / & de annosiorum Vaccarum aut ovium carnibus, seye ohne Safft und Krafft / als ob man Säg-Späne kauete / quelle gleichsam im Maul (imbibendo potius, quam offerendo, humiditatem lubricam) daß man es kaum hinterbringen könne &c.

Th. XLV.

Quæ certè conditio ultima, aliunde deduci non potest, nisi â longe *simpliciore*, & quasi *nuda*, *humiditate*, cum nimio pauciore, quam in masculis, subtili *terrea* (*siccescentis* dispositionis) *mucilaginosa* substantia subactâ. Quæ res, quas considerationes, tam ætiologicæ Physicæ, quam Medico-Pathologicæ suppeditare possit, relinquimus sagaci curiosorum judicio.

Th. XLVI.

Revertimur autem ad nostrum propositum, nempe *usum* considerationis, Temperamenti memorato modo atque more *mutati*. Ubi primo loco se commendat, non utilis magis, quam *necessaria*, circumspecta discretio in hujusmodi casibus; ne intempestiva officia medica destinentur, & frustra cumulentur, ex irrita opinione, quasi *gracilitas* illa, post *diutinas*, imprimis *febriles* fatigationes, ali-

quid verè *præternaturale*, *hecticum*, *tabidum*, *atrophicum*, existant: Quod propterea tamdiu, variis tentaminibus & medicamentis, oppugnari & expugnari debeat, donec corpus sic affectum, simpliciter ad pristinam *evexiam*, floridum & *turgidum* habitum, restitutum sit. Ubi, cum etiam *strictior* corporis habitus, communiter minùs alte penetrantem *ruborem*, adeoque magis *palloris* quendam gradum, secum ferat; incommodè certe ex hac circumstantiâ fovetur opinio, quasi tale subjectum, ab ipso morbo adhuc innidulato, ad verum vigorem, & sanitatis florem, reverti impediatur: Cui proinde iterum medica arte consulendum atque subveniendum sit.

Th. XLVII.

Quæ res, cum necessario exitu felici destituatur; hoc ipso vero culpa in Medicamenta non dum rectè satisfacientia recidat: pullulat inde novum tale artis Scandalum, ut non modo *nova*, sed & *plura*, & *fortiora*, tentanda credantur esse remedia. Quæ, cum usum nullum præbere valeant, damnum invitare, imò introducere valent, & fictam ac imaginariam ægritudinem, in veram mutare: Effectu certè potius, quam eventu, nec ipsis ægris, nec artis dignitati & existimationi, tolerando.

Th. XLVIII.

Secundo vero, cum omninò nova hujusmodi texturæ *mutatio*, etiam novas quasdam, & talibus subjectis demum *adventitias*, *dispositiones* introducat, quarum hinc inde emicantes effectus, tanquam insolitum quiddam, imprimis *animum*, pristinæ *motuum* & *morum* regulæ adhuc *memorem*, & quantumcunque *tenacem*, tangant & perplexum reddant: Fit inde, ut etiam ipsi sic affecti, querelis suis, errandi occasionem medico subministrent, ut ille plus quam vel necesse sit, vel utile, agendum, aut certe tentandum, sibi sumat, irrito ad bonam spem, sed efficaci ad insperatum incommodum effectum & eventum, ausu & conatu.

Th.

Th. XLIX.

Sicut autem modo nominavimus, peculiarem, & absoluto sano statui, sibi plane atque plene relicto, non eadem ratione notam, *animi motuum* atque *morum* ideam; quæ primo quidem adhuc à pristina constitutione restitans, antequam novæ huic, quasi *contrariæ*, sese accommodet, & velut adsuefiat, quasi perplexum reddat atque teneat animum, tam in *corporalibus vitalibus*, quam *animalibus*, *voluntariis*, imo *intentionalibus* ipsis, *agendi*, & *in agendo*, scopis atque typis: Commendamus hinc merito, solertiori *Observationi* æque, atque *animadversioni*, quomodo hujusmodi *mutatio* Temperamenti, è *Sanguineo*, longe familiarius transeat in *Melancholicum* dictum, quam *Cholericum*. Et hoc imprimis, quando transitus hic, vel à *diuturna*, vel intra brevius tempus sæpius *repetita*, causarum suarum, etiam de reliquo periculosa, *vehementia*, ortum suum duxit. Aut ad minimum, quomodo *Melancholico-Cholericus* potius, quam usquam simpliciter *Cholericus*, *morum* habitus, quin etiam corporalium *motuum*, hujusmodi *mutationi* superveniat aut succedat. In cujus considerationis subsidium, allegare fas erit ea, quæ Dissertationis *de Temperamentis* Cap. X. & de *optima sanguinis temperie*, latius deduximus, de *conspiratione ideali animi morum* seu *motuum*, à *mechanica proportione* necessariorum perpetuorum corporalium motuum, introducta.

Th. L.

Quamvis autem hæc consideratio talis *mutationis* Temperamentorum, quasi directe ad Praxin, parum respicere, videri posset; habet tamen sese res aliter, *duplici* imprimis intuitu. *Unum* designavimus jam supra; Quando videlicet omnino quam maxime Practicum haberi debet, partim *phænomena*, partim *incommoda* aliqua, ab hujusmodi *mutatione*, vel in *totum*, vel maximam *partem*, pendentia, & *nunquam* posthac, nedum *simul & semel*, in *solidum* aufferenda &

mutanda, nonſolum pro peculiari morbo interpretari, *febre Lenta*, *Hectica*, *Tabe* quacunque, *Atrophia* &c. ſed etiam *indeſinentibus* medicationibus, imo, (dum nihil proficiunt,) de tempore in tempus, *importunioribus* tentaminibus, novam hanc ſtaturam, ad priſtinum modulum adigere velle abſonum eſt, imo noxium. Ubi occaſio erit, decenter attenta atque ſagaci obſervatione, animadvertendi, quomodo à talibus demum conatibus irritis, imo alienis, varia demum pathemata & Symptomata excitentur, & innocuis patientibus incutiantur; à quibus nequaquam correpti eſſent, (documento aliorum, in genere ſimiliter diſpoſitorum, ſed à medicatione abſtinentium) ſi à talibus auſibus ſibi temperaſſent.

Th. LI.

Secundo vero loco, commendamus vere ſolertibus atque conſideratis Practicis, ut animum advertant ad illam circumſtantiam, quomodo ſubjecta, hujusmodi *mutationem* in ſuo corpore experta, imprimis *puerili* adhuc, aut *adoleſcente* ætate, poſt hac velut ad ſenſum proniora ſint ad actuales *excretiones*, imo *eliſiones*, ſanguinis. Cum enim non ſolum â tali ſanguinis copioſiore *collectione* veluti, intra Vaſa *ampliora*, ſed, in hoc Caſu, inſuper brevi velut *impetu illata*, adeoque effectus ſuos, huc usque inuſitatos, exercente, imprimis *interiora* viſcera, iterum dico *inuſitato* hucusque modo, velut oppleantur, imo quaſi obruantur: Inde ſequitur tanto facilius *ſollicita* quædam, imo *anxia* per occaſiones, intentio, & huic reſpondens inventio, per initia ad minimum tentabunda, partim *divulſionum* & *repreſſionum*, partim actualium *exonerationum*, atque *depletionum*.

Th. LII.

Unde imprimis annotavimus, dicto modo affectos, nimio magis, quàm tales, qui â *nativitate* & quaſi â *hæreditate*, aut â *laborioſo*, (ab ineunte ætate,) *Vitæ genere*, ad ſimilem corporis habitum pervenerunt, proclives eſſe ad

cor-

cordis palpitationes, *suspiriosas respirationes*, *angustias transitorias*, *hypochondriaca*, & imprimis *splenis inflativa*, pathemata *Spastica*, & *angustias* quasi *Suffocativas*, *hæmorrhagias Narium* frequentiores, promptiores, immoderatiores: *Animi* etiam speculabundam *meticulositatem*, *insomnia* terrifica, meticulosa, aut laboriosa, ut de *ambulatione* cum summa crurum & corporis *defatigatione* atque *lassitudine* &c.

Th. LIII.

Quibus omnibus rebus in Praxi seu Therapia, usitatis imprimis, & nulla bona fide solidæ experientiæ famosis, *aperientibus*, *resolventibus*, sanguinem *fluxiliorem* reddentibus, suppositam ejus *coagulationem* fundentibus, medicamentis: *regiminibus* sudorificis, *acidulis* atque *Thermis*; Aut plane perditissimis illis *antihecticis* & *antiphthisicis*, obsistere potius, quam occurrere velle, quales effectus post se trahat, malumus prudentes, & idoneis occasionibus potientes Viros, è propriâ, quam nostrâ, observatione, animadvertere: quam interim omnibus, non sine justa ratione, commendamus.

Th. LIV.

Non obliti sumus, sed volentes proprio loco reservavimus, *promptitudinem sudandi*, nostræ tractationis subjectis, plus quàm ulli alii homini, familiarem. Quæ res, cum etiam in alio Casu, *febrium Intermittentium Compositarum* non commodè tractatarum, Medicum hujus rei minus peritum, sæpe graviter confundere possit; Quod interim tanto difficilius evitari valet, cum, quod nos sciamus, vix apud ullum medicum Scriptorem hujus rei mentio digna atque verax occurrat: (*sudorum*, inquam, & *promptissimorum*, & *largissimorum*, imprimis sub *Somno*, febribus lentescentibus magis succedentium, quam accedentium; ceterum, nisi male tractentur, vix non simpliciter innoxiorum, qui tamen pro *hecticis*, *colliquativis*, *vires* plane *pessundantibus*, & *summi periculi* plenis, passim arguuntur) Cavendum etiam

in hoc Casu tanto solertius, arbitramur, ne auctoritatem adjiciat Medicus duplici illi plebiscito, dum vulgus hominum, pueris, â *talibus* imprimis prægressis causis, *facilè*, & *intemperantius*, è naribus sanguinem fundentibus, tum etiam per leviores occasiones largiter *sudare* promptis, *phthisicam*, aut sane, (nempe ambiguo ad utrumque vernaculo vocabulo, Schwindsüchtig) *tabidam* constitutionem præternaturalem, assingnat.

Th. LV.

Possumus, ultimo loco, constitutionibus nostræ tractationis, adhuc, quantum nobis observare licuit, jure meritòque, assignare, insignem præ aliis *sensibilitatem*, tam ad *calorem* eximium, quam ad *frigus*: Imprimis tamen ad repentinas horum duorum *mutationes* seu *μετάβασεις*. Cui tamen etiam addere possumus *minus durabilem*, hujus rei effectum, ita, ut longe etiam faciliùs atque citiùs à talibus alterationibus ad se revertantur, quam sub alia constitutione sic alterati. Sicut etiam paullo ante notata promptitudo, *auctæ*, ad *sudorem* usque, *transpirationis*, etiam in hoc negotio his subjectis plurimum emolumenti præbet.

Th. LVI.

Non autem placet, nisi obiter, &, non æque ex proposito, ultimo loco, brevibus meminisse, constitutionis, quæ usitata tractandi methodo, tanquam inter *æquivoca*, sed non tam *nominalia*, quam *realia*, locari debuisset. Est hæc, quando *Infantes*, *pueri*, imo usque in *adolescentiæ* initia, per aliquod tempus, imo aliquot annos, corporis *augmento*, adeoque etiam secundum communem interpretationem nutrimento, valde parum proficere visi, sed *graciliores*, *pallidiores*, *debiliores* visi, post hac, quasi simul & semel, certe intra brevius ad pristinam proportionem tempus, in omnem dimensionem *succrescere* conspiciuntur. Ubi, quando

do à *graciliore* corporis menſura, ad laxiorem progreſſi eſſe videntur, ſolennis talis *mutatio* totius Temperamenti facta eſſe putari poſſet.

Th. LVII.

Verum, licet tale aliquid fieri poſſe, ſimpliciter & abſolute refragari non contendamus; Commendamus tamen ſemper, in negotio Temperamenti *totius* corporis, verum fundamentum exhaurientem, illam diverſitatem *capacitatis* Vaſorum, ſive inſigniter *arctioris*, ſive *laxioris*. *Infantes*, ad pueritiam, *imo* ad adoleſcentiam usque, vegeta nutritione & incremento corporis, minus potientes, multos animadvertimus, nihilominus *vaſis* apprime *exilibus* conſtanter inſtructos. Talibus, ſi tandem alacritatem, vim ſuam nutritivam ad notabile augmentum exerendi, capeſſit natura, expanſionem habitus carnoſo-poroſi obtingere ſolere, minime dubitamus. Quibus autem *ampliora*, jam, ad proportionem, ſub iſta conſtitutione, obtigerunt *Vaſa*, illis aliquid eximie *laxi* adhuc impoſterum evenire, quod ad *ſimplicioris humidioris* Temperamenti amusſim quadret, non conſentire audemus. Ceterum obtingit utique diſpoſitio illa prior, à *chronicis atrophicis* cauſis; Uti poſterior à *febrilibus*, ſive *diuturnioribus* ſive *frequentioribus*.

Ita vero etiam huic noſtro propoſito, tam ſecundum Hiſtoriam, quam Ætiologiam, Pathologiam atque Therapiam, quantum fert & admittit, ſatis feciſſe ſperantes, Divinæ Benignitati pro Clementer conceſſis Viribus, humillimas gratias conſecramus.

S. D. G.

NOBI-

NOBILISSIMO CANDIDATO

Fausta omnia precatur

PRÆSES.

QUicunque justitiam Distributivam, in suo cuique tribuendo, honestissime administrare atque exequi, tam intelligunt, quam volunt, illos minime fugere potest veritas effati illius Senecæ, quod multa quidem egerint antiquiores atque antecessores nostri, sed non omnia peregerint, quin nobis etiam reliquerint, in quibus nostrum studium atque operam collocare valeamus; Ubi, ut æquissime Hippocrates Lib. I. de Diæta monet, immerito ullus illorum reprehendendus veniat, propterea, quod invenire omnia non potuerint, sed laudandi potius sint, quod conari non neglexerint: Ita nos posteriores potius commodam interpretari debemus relictam occasionem, etiam nostras vires experiendi, & jam inventis aliqua adjiciendi. Qua in re ulterius æquitatis exercendæ objectum sese offert, in non negligenda aut contemnenda antiquiorum diligentia, & simpliciter novis omnibus quærendis, ne justa reprehensio Oweni locum inveniat, dicentis: invida stultitia est, cui cuncta recentia sordent: Stulta sed invidia est, cui nova sola placent. Non certe eo loco posita est veritas, non ratio humana & sagacitas, non industria humana, & solertia, ut inde à remota antiquitate plane in tenebris relicta sint, quæ non solum digna scitu, sed plane necessaria usu, esse potuerint. Habuerunt omnia Secula ingenia observandæ

vandæ veritati intenta; à quibus passim aliquid annotatum reportavit posteritas, quamlibet per temporum injuriam, & commoditatis defectum, imo subsidiorum etiam necessariorum, ut sincerioris Philosophiæ penuriam, & inutiles ἀλλοτρίωσις atque intempestivam polypragmosinin, partim sufficientes progressus, partim assensum justum atque debitum, non assecuti sint boni illi conatus. Unde certe multa opus est prudentia, si quid antiquitati notatu dignum visum, absolute ut inutile, aut omnino falsum, aspernari aut damnare in se recipere velit posteritas. Quæ vero majora in medium produci possunt Exempla, quam incredibilia illa propemodum, quæ Hæraclitus, Plinius, Ptolomæus, Strabo, & aliquanto propior Marcus Paulus Venettus, de partibus Orbis, de Gentibus remotis, de Animalibus incognitis, de vegetabilibus inusitatis, imo usitatis sed exoticis, commemorarunt: Quæ tamen temporum successus, si non omnia, tamen multa, & propemodum pleraque, ab intempestivæ veritatis atque falsitatis nota vindicavit: Qua in re Salmasii, Bochardi, & propioris Rudbeccii ingenium atque studium, ita primos ordines ducunt, ut etiam ultimus horum, pro nudis somniis atque fabulis habita Platonis de Atlantica, etiam specialissima monumenta, documentis ad ipsam αὐτοψίαν provocantibus vix non per singulos apices certissimæ veritati vindicari, neque dubitarunt, nec propemodum defecerunt. Unde, non solum in contemnendis ac damnandis antiquorum laboribus, ingente opus est animi moderatione, prudentia, atque circumspectione: Sed etiam longe potior habenda optimorum talium exemplorum imitatio, quæ potius occupata sit in eruenda, elucidanda, & supplenda, rerum talium veritatum. Præbet mihi occasionem de rebus his aliquid differendi, Disputatio Inauguralis de TEMPERAMENTORUM MUTATIONE, quam publice pro-

ponere atque ventilare fuſcepiſti. Temperamenta quanti æſtimaverit antiquior medica ſchola; Quid vero recentior de illis ſenſerit, nemini ignotum eſſe poteſt, dogmatum utrorumque non inſolidum imperitum medicum tutisſimum iter; Probanda omnia, quæ bona ſunt retinenda, etiam Sacri effati eſt conſilium. Tanto rectius itaque omnino feciſti, quod nonſolum in hoc ipſo Dogmate, & magno numero ſimilium, recte comprehendendo, & ad veritatis trutinam, & recentiorum ſubſidiorum amusſim, revocare, cordi habuiſti: Sed etiam inſuper rem inter omnia reliqua de Temperamentis memorata minus exaſciatam, exactius enucleare ſuſcepiſti. Non dubito, quin in ipſius Praxeos exercendæ ſtudio, cui jam per duos & quod jam excurrit annos ſedulo incubuiſti, quæ animum confirmare posſint hujus rei documenta jam perſpexeris: Invenies autem & hæc, & adhuc plura, ulteriore medicæ Praxeos uſu & ſolerte ac judicioſa obſervatione. Ad quam felicius continuandam, tam publicæ auctoritatis ſuffragia expetens, publicum hoc ſpecimen edere accingeris, tum gratulor tibi de eximiis talibus auſis, tum apprecor in futurum omne tempus, fauſta omnia atque proſpera. Inſiſte fortiter ceptis, utere prudenter veris doctrinis & non perfunctoria eruditione: Invoca vero ante omnia Divinæ benedictionis auxilium: Ita nunquam excides optatisſimo fructu ſinceri, quod tibi confero, Voti, ut omnia felicisſime agas, & in perpetua ἀυτάρκεια diutisſime valeas atque vivas. Dabam è Muſæo d. XXIX. Junii MDCC XII.

